

УДК 342.25

DOI: 10.26565/2075-1834-2020-29-11

ПОЛЬСЬКА ТА УКРАЇНСЬКА МОДЕЛІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Гудзь Л. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного
і муніципального права
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна,
Харків, 61022, майдан Свободи 4,
e-mail: shelyukhina_l@ukr.net
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-2064-014X>

АНОТАЦІЯ: у статті здійснено порівняльний аналіз польської та української моделей децентралізації та процесу проведення реформ для виявлення причин, які знижують ефективність використання польського досвіду реформування в Україні. На основі проведеного аналізу зроблено висновок, що українська і польська модель місцевого самоврядування є ідентичними. Вони обидві базуються на принципах децентралізації, основою політичного устрою є інститут місцевого самоврядування. Головною відмінністю системи місцевого самоврядування в Україні та Польщі є наявність державної адміністрації (інститут префекта) в Україні на рівні області (регіону) та району (округу). Водночас, як у Польщі державної адміністрації на рівні повіту немає, а інститут воєводи функціонує лише на рівні воєводства.

До позитивних результатів реформи у Польщі можливо віднести те, що: органи місцевого самоврядування змогли ухвалювати рішення відносно інвестицій та планування власного розвитку, підвищилась якість соціальних послуг для населення, зменшилось нецільове використання коштів тощо. Але, на жаль, реформи не вирішили основну проблему регіонів – брак фінансових ресурсів.

В обох країнах реформа децентралізації є політизованою, що призвело до її гальмування та затягування. У Польщі реформу було відкладено на чотири роки, а в Україні ситуація з реформою загострюється тим, що прийняття і внесення змін до Конституції України в частині децентралізації блокує пункт про особливості здійснення місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей.

Досвід Польщі засвідчує, що державне управління не може бути ефективним без децентралізації влади. Україна має орієнтуватись на зарубіжний досвід, але звичайно це не свідчить, що Україна має автоматично використовувати досвід Польщі. Реформи необхідно пристосовувати у відповідності до власних традицій та історичного досвіду, а також враховувати ті помилки, які були допущені польською владою, зокрема, щодо фінансової основи місцевого самоврядування. Крім того, специфічною особливістю системи місцевого самоврядування в Польщі є те, що в основу побудови територіальних рівнів був закладений принцип доповнення, а не поглинання. Кожен рівень місцевого самоврядування виконує свої функції, має свою територію та обсяг відповідальності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: децентралізація, регіоналізація, європейська регіональна політика, місцеве самоврядування, адміністративна реформа, європейські стандарти.

ПОЛЬСКАЯ И УКРАИНСКАЯ МОДЕЛИ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Гудзь Л. В.,

кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры конституционного
и муниципального права
юридического факультета
Харьковского национального университета
имени В.Н. Каразина,
Харьков, 61022, площадь Свободы 4,
e-mail: shelyukhinal@ukr.net
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-2064-014X>

АННОТАЦИЯ: в статье осуществлен сравнительный анализ польской и украинской моделей децентрализации и процесса проведения реформ для выявления причин, которые снижают эффективность использования польского опыта реформирования в Украине. На основе проведенного анализа сделан вывод, что украинская и польская модель местного самоуправления является идентичной. Опыт Польши удостоверяет, что государственное управление не может быть эффективным без децентрализации власти. Украина должна ориентироваться на зарубежный опыт, но это не означает, что Украина должна автоматически использовать опыт Польши. Реформы необходимо проводить в соответствии с собственными традициями и историческим опытом.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: децентрализация, регионализация, европейская региональная политика, местное самоуправление, административная реформа, европейские стандарты.

POLISH AND UKRAINIAN MODELS OF DECENTRALIZATION: COMPARATIVE ANALYSIS

Liudmyla Gudz,

hD, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Constitutional and municipal law
faculty of Law
V. N. Karazin Kharkiv National University,
Kharkiv, 61022, 4 Svoboda Square,
e-mail: shelyukhina_l@ukr.net
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-2064-014X>

ANNOTATION: the article presents a comparative analysis of the Polish and Ukrainian models of decentralization and a process of realization of reforms to identify the reasons that reduce the efficiency of the usage of the Polish reformation experience in Ukraine. Based on the analysis, it has been concluded that the Ukrainian and Polish models of local self-government are identical. They both are based on principles of decentralization; the foundation of the political system is an institute of local self-government. The main difference of the system of local self-government in Ukraine and Poland is the presence of the state administration (the institute of the prefect) in Ukraine at the level of oblast (region) and district (area). At the same time, as in Poland there is no state administration at the district level and the institute of voivodship functions only at the voivodship level.

The positive results of the reform in Poland include: the organs of local self-government are able to make investment decisions and plan their own development, the quality of social services for the population has improved, the misuse of funds has decreased, and so on. But, unfortunately, these forms have not solved the main problem of regions that is shortage of financial resources.

In both countries, the decentralization reforms politicised, which has led to its slowdown and delay. In Poland, the reform was postponed for four years, and in Ukraine, the situation with the reform is exacerbated by the fact that the adoption and amendment of the Constitution of Ukraine in the part of decentralization block the point about the peculiarities of realization of local self-government in the separate districts of Donetsk and Luhansk regions.

Poland's experience shows that state administration cannot be effective without decentralization of power. Ukraine should focus on foreign experience, but, of course, it does not indicate that Ukraine should automatically use the experience of Poland. Reforms should be adapted in accordance with our own traditions and historical experience, as well as taking into account those mistakes that were made by the Polish authorities, in particular, with regard to the financial framework of local self-government. In addition, the specific feature of the system of local self-government in Poland is that the principle of addition rather than absorption was based on the construction of territorial levels. Each level of local government performs its functions, has its own territory and scope of responsibility.

KEY WORDS: decentralization, regionalization, european regional politics, local self-government, administrative reform, european standards.

Постановка проблеми. У 2014 році Україною було задекларовано повномасштабні реформи у всіх сферах суспільного життя. Найбільш значною серед задекларованих реформ у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», можна вважати реформу децентралізації влади, яка, на думку експертів, здатна змінити економічну ситуацію в Україні та протидіяти найбільшій проблемі українського суспільства – корупції.

На думку С. Г. Серьогіної, на сучасному етапі конституційного реформування в Україні постає необхідність приведення конституційно-правової основи місцевого самоврядування у відповідність до документів Ради Європи та Європейського Союзу. Відповідні конституційні перетворення мають бути спрямовані на подолання тих проблем, що виникли в процесі імплементації принципів Європейської Хартії місцевого самоврядування в законодавство України і пов'язані з відмінностями концептуальних підходів до розуміння сутності місцевого самоврядування, суб'єктного складу, компетенції, організаційних особливостей та принципів правового регулювання місцевого самоврядування, і, передусім, принципу децентралізації влади [1, с. 4].

Ефективна діяльність місцевого самоврядування є однією із визначальних ознак демократичності політичної системи держави. Місцева влада в Україні є недосконалою і не відповідає європейським стандартам і принципам. Тому виникає необхідність пошуку оптимальних шляхів її реформування. Одним із вдалих прикладів реформування вище зазначеного інституту виступає досвід Республіки Польща.

Огляд праць з даної проблематики. Загальним питанням регіоналізації, європейської регіональної політики і місцевого самоврядування в Україні та європейських державах були присвячені наукові праці таких вчених-юристів, як М. Баймуратов, С. Серьогіна, О. Батанов, М. Буроменський, Ю. Волошин, В. Погорілко, Ю. Шемчушенко та ін. Окремі аспекти питань недосконалості місцевої влади в Україні, невідповідності її європейським стандартам і принципам, необхідності пошуку шляхів її реформування та

використання досвіду Республіки Польща висвітлені у працях Г. Горжелака, М. Гринишина, М. Камінські, К. Кобельської, Є. Корчака, М. Лендшел, В. Моравського, Є. Регульського, П. Свяневича, М. Марчука та ін. В той же час у вітчизняній юридичній науці відчувається брак ґрунтовних досліджень із зазначеної проблематики.

Метою даного дослідження є здійснення порівняльного аналізу польської та української моделей децентралізації та процесу проведення реформ для виявлення причин, які знижують ефективність використання польського досвіду реформування в Україні.

Варто зазначити, що за основу польської системи організації місцевої влади була взята французька модель. Місцева влада Польщі до 1795 року функціонувала у вигляді трирівневої системи: регіональний рівень – воєводство, субрегіональний – повіт, базовий – гміна. З 1795 року її територію розділили між Росією, Пруссією та Австрією, і до 1918 року на її території існували три різні системи місцевого самоврядування. Після того, як Польща отримала незалежність і до 1939 року, була повернута трирівнева система місцевого самоврядування. Ця система складалася з 16 воєводств і столичного міста Варшава, а до реформи воєводств було 49 [2].

У соціалістичний період місцеве самоврядування як самостійна підсистема публічної влади було відсутнє. Органи місцевої влади практично належали до органів державної влади. Можливість реформування місцевого самоврядування з'явилася лише в 1989 році, з початком руйнації соціалістичної системи. На чолі з проф. Є. Рагульським було утворено Комісію у справах регіонального самоуправління, яка розробила основні положення цієї реформи [3, с. 17]. Весь процес реформування системи місцевого самоврядування у Польщі можливо поділити на два періоди: 1) з 1990 року по 1998 рік; 2) з 1999 року і до теперішнього часу.

У 1990 році було прийнято Закон «Про територіальне самоуправління», яким відновлено діяльність найменших територіальних одиниць – гмін, представницькі органи яких обиралися на загальних виборах [4]. Засади щодо правових стандартів для локального рівня територіального самоврядування, передбачені Європейською хартією місцевого самоврядування [5], одразу були імplementовані у цей Закон, хоча польський парламент ратифікував Хартію лише в квітні 1993 року.

У 1997 році було прийнято Конституцію Республіки Польща, одним із ключових принципів якої став принцип децентралізації місцевої влади. Місцеве самоврядування як суб'єкт, що здійснює публічну владу, було закріплене у ст. 16 Основного закону [6]. Загалом у системі управління державою було встановлено баланс між централізацією та децентралізацією, оскільки така модель регіонального управління діє практично у всіх європейських країнах.

Другий етап реформи, який розпочався 1 січня 1999 року, закріпив органи самоврядування повіту та воєводства. Крім цього, були розподілені повноваження між урядовою адміністрацією та виконавчими органами місцевого самоврядування [7]. На території Польщі було утворено: 2478 гмін, 373 повіти (у тому числі 65 міст зі статусом повітів), 16 воєводств. Всі органи місцевого самоврядування відповідають типу NUTS-2 згідно з класифікацією Європейського Союзу. Після реформи польське воєводство налічувало приблизно 2,4 млн. мешканців і займало майже 19,5 км² [8, с. 138]. Станом на 2019 рік у Польщі налічувалось 16 воєводств, 379 повітів (65 міських та 314 сільських) та 2479 гмін (306 міських, 602 сільсько-міських та 1571 сільська).

У результаті проведеної реформи система місцевого самоврядування стала тріступеневою: гміни і повіти вирішують колективні потреби місцевого населення; воєводства вирішують питання регіонального розвитку разом із центральним урядом. Відповідно до ч.1.ст. 164 Конституції Республіки Польща основною (базовою) одиницею територіального самоврядування є гміна. Гміна наділена статусом юридичної особи, володіє власними та додатковими доходами (у вигляді субвенцій), правом власності на комунальне майно, захист її самостійності здійснюється в судовому порядку [9, с. 63].

За гмінами закріпили початкову освіту, комунальні послуги, частину дорожньо-транспортного господарства і охорону здоров'я. У гмінах функціонують представницькі й виконавчі органи. Представницьким органом гміни є рада гміни. До повноважень рад гміни належать: ухвалення бюджету, програм розвитку, розпорядження майном тощо. Починаючи з 2002 року були запроваджені прямі вибори голів виконавчих органів: вїйт (у сільських гмінах), бурмістр (у міських, сільсько-міських), президент (у великих містах). Виконавчим органом гміни є правління, до складу якого за посадою входять, відповідно, вїйт, бурмістр чи президент. Гміни можуть утворювати допоміжні одиниці управління – солецтва, селища та райони. До гміну середньому входять 10-11 населених пунктів, які об'єднують від 7 до 8 тисяч жителів.

Повіти також є одиницями місцевого самоврядування, в них відсутні центральні органи виконавчої влади. Представницьким органом є повітова рада, яку обирають на прямих виборах. Виконавчий орган повіту – виконавчий комітет, який обирається радою і підзвітний їй. Комітет очолює староста, який також обирається радою й звітує перед нею. Повіти поділяються на міські та сільські (земські). До складу сільських повітів входять декілька гмін, а до складу міських повітів – великі міста (аналог «міст обласного значення» в Україні). Управління у міських повітах здійснюють міські ради та бурмістр або

президент міста, якщо чисельність населення перевищує 100 тис. осіб. Виконавчим органом, який підпорядковуються бурмістру або президенту, є міське відомство (ратуша або магістрат) [10].

Дана реформа змінила адміністративний апарат та адміністративний поділ країни [11]. Оскільки Польща є унітарною державою, то польський закон закріплює за воєводством самостійність та власну юрисдикцію і визначає його як одиницю місцевого самоврядування. Управління воєводством здійснюється двома окремими структурами: маршалком воєводства – виконавчим органом регіонального самоврядування та воєводою – головою урядової адміністрації. Над органами гміни, повіту і воєводства здійснює нагляд воєвода та Голова Ради Міністрів, з фінансових питань контроль здійснюють регіональні рахункові палати [2]. Вища освіта, охорона довкілля і загальна регіональна політика залишилися в компетенції державної адміністрації [12].

До позитивних результатів реформи можливо також віднести і те, що органи місцевого самоврядування отримали право ухвалювати рішення відносно інвестицій та планування власного розвитку. Також підвищилась якість соціальних послуг для населення, зменшилося нецільове використання коштів тощо. Але, на жаль, реформи не вирішили основної проблеми регіонів – не ліквідували браку фінансових ресурсів. Переважна більшість гмін, повітів, воєводств існували за кошти державного бюджету країни. Спостерігалось соціально-економічне відставання окремих воєводств країни. Так, у 2002 році польські воєводства наповнювали свій бюджет у середньому на 84% за рахунок субвенцій і цільових трансферів з державного бюджету. Причому ситуація кардинально не змінилася й після приєднання країни до ЄС. Відсутність фінансової незалежності значно зменшувала потенціал розвитку польських регіонів. Саме тому після впровадження адміністративної реформи не вдалося подолати соціально-економічне відставання певних воєводств країни. Наприклад, ПДВ на одного мешканця в Мазовецькому воєводстві більш ніж у два рази перевищував аналогічний показник Підкарпатського, Вармінськ-Мазурського та Люблінського воєводств, як на початку 90-х років ХХ століття, так і в 2004 році [13, с. 224].

У процесі проведення реформи також було виявлено певні недоліки в роботі адміністрації: недбалість, повільність, неефективність, низька якість послуг, неналежне ставлення до клієнтів, брак інформаційної політики. Влада була змушена вдатись до впровадження системи управління якістю. Польський уряд почав співпрацювати з консалтинговою організацією Umbrella, яка займалася сертифікацією систем управління якістю. У співпраці з цією організацією було створено групу консультантів для взаємодії з органами влади, підготовлено методичні матеріали й презентації, проведено значну роботу з поширення інформації про системи управління якістю й організації, що сприяють їх запровадженню [14].

У порівняльно-правовому плані українська і польська моделі місцевого самоврядування значною мірою є ідентичними. Вони обидві базуються на принципах поєднання централізації та децентралізації, основою територіальної організації влади є інститут місцевого самоврядування. Крім того, системи адміністративно-територіального устрою України та Польщі є трирівневими. Втім базовий рівень місцевого самоврядування різняться: в Україні таким є населений пункт (село, селище, місто), тоді як у Польщі – гміна як особлива просторова одиниця, що включає в себе кілька населених пунктів і територію між ними.

Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України у квітні 2014 року, передбачалося привести адміністративно-територіальний устрій нашої держави у відповідність до європейських аналогів, у тому числі й до польського. Згідно з Концепцією, базовий рівень адміністративно-територіального устрою мають складати громади (аналог польських гмін), районний – райони (аналог польських повітів), а регіональний (аналогічний воєводському в Польщі) – Автономна Республіка Крим, області та міста Київ і Севастополь [15]. Такий підхід відображений і в відповідних проектах щодо внесення змін до Конституції України щодо децентралізації (2015 та 2019 років).

Так, згідно проекту Закону про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) №2598 від 13.12.2019 року було запропоновано таку систему адміністративно-територіального устрою: громади, округи, області, Автономна Республіка Крим, міста Київ та Севастополь. Виконавчу владу в округах і областях, містах Києві та Севастополі мають здійснювати префекти та територіальні органи центральних органів виконавчої влади. При префектах було запропоновано утворити Офіс префекта. Серед інших повноважень законопроект надавав повноваження префекту вносити Президенту України подання про зупинення дії ухваленого радою громади, головою громади, окружною, обласною радою акта, що не відповідає Конституції України та створює загрозу порушення державного суверенітету, територіальної цілісності чи загрозу національній безпеці та про тимчасове зупинення у зв'язку з цим повноважень голови громади, складу ради громади, окружної, обласної ради [16]. 17.01.2020 року згаданий законопроект був відкликаний Президентом України і відправлений на доопрацювання, але принципові підходи щодо необхідності реформування базового рівня місцевого самоврядування залишаються сталими.

На нашу думку, відкликання вищезгаданого законопроекту є позитивним кроком, оскільки його положення значною мірою суперечили принципам децентралізації влади і, навпаки, містили ознаки централізації влади, а також прямого державного впливу на роботу органів місцевого самоврядування. Вважаємо, що використовуючи досвід Польщі, необхідно запровадити трирівневу систему територіального устрою: регіон, округ, громада. Інститут префекта, за цим же досвідом, запровадити тільки на рівні регіону.

У Польщі адміністративно-територіальна реформа на рівні гмін відбувалась у примусовому порядку, а в Україні на рівні ОТГ вона відбувається на добровільній основі та врегульована Законом «Про добровільне об'єднання територіальних громад», що значно ускладнює цей процес. В обох країнах реформа децентралізації є політизованою, що призвело до її гальмування та затягування. У Польщі реформу було відкладено на чотири роки, в Україні ж ситуація з реформою загострюється тим, що прийняття і внесення змін до Конституції України в частині децентралізації блокує пункт про особливості здійснення місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей.

На відміну від Польщі, де успішне впровадження реформи децентралізації значною мірою завдячувало наявності єдиного «штабу реформ» із представників парламенту, уряду, експертів та неурядових організацій, в Україні наявна значна кількість центрів управління реформами, які слабо координують свої діяльності та мають недостатній рівень забезпечення.

Республіка Польща впродовж багатьох років підтримує Україну через власні програми і через співфінансування програм міжнародної технічної допомоги. Так, «Програма співробітництва розвитку» Міністерства закордонних справ Польщі на 2016-2020 роки передбачає допомогу Україні у сфері децентралізації і реформування влади на регіональному рівні. Фонд міжнародної солідарності та його представництво у Києві є головною організацією, яка координує реалізацію польських програм підтримки реформ в сфері децентралізації в Україні. Організація діє відповідно до Меморандуму про співпрацю між Польщею та Україною від 17 грудня 2014 року.

Висновки Досвід Польщі засвідчує, що державне управління не може бути ефективним без децентралізації влади. Україна має орієнтуватись на зарубіжний досвід, але звичайно це не свідчить, що Україна має автоматично використовувати досвід Польщі. Реформи необхідно адаптувати у відповідності до власних традицій та історичного досвіду, а також враховувати ті помилки, які були допущені польською владою, зокрема, щодо фінансової основи місцевого самоврядування. Крім того, специфічною особливістю системи місцевого самоврядування в Польщі є те, що в основу побудови територіальних рівнів був закладений принцип доповнення, а не поглинання. Кожен рівень місцевого самоврядування виконує свої функції, має свою територію та обсяг відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Серьогіна С. Г. Муніципальна реформа як чинник удосконалення функціонування системи місцевого самоврядування в Україні. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2013. Вип. 26. С. 3–15.
2. Шаповалова Н., Пресняков І. Адміністративна реформа у Польщі: напрямки змін та реальні результати. *Діалог*. 2005. 15 червня.
3. Камінські М. Досвід проведення адміністративної реформи в Польщі і можливості його застосування в Україні. *Економічний часопис*. 2000. № 7–8. С. 17–18.
4. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. O samorządzie terytorialnym. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. 1990. № 16. Poz. 95.
5. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
6. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Art. 16, 146, 165. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. 1997. № 78. Poz. 483.
7. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. O samorządzie województwa. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. 1998. № 91. Poz. 576-578.
8. Щенни П. Досвід Польщі у проведенні адміністративної реформи та регіональної політики. *Україна на шляху до Європейського Союзу* / ред. Я. Хофмолк, К. Смик, А. Амброзьяк, О. Маркович. Варшава: Управління Комітету європейської інтеграції, 2006. С. 135-142.
9. Долецький З., Матий П. Гміни та повіти в системі місцевого самоврядування Польщі. *Вісник Української академії державного управління при Президенті України*. 2001. № 2. С. 62–64
10. Ustawa o samorządzie powiatowym z dnia 05 czerwca 1998 r. URL: <http://isip.sejm.gov.pl>
11. Савка О. В. Регіональна політика Польщі – уроки для України. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: історія, політологія*. 2015. Вип. 12. С. 279
12. Зозуля С. Адміністративна реформа: польський досвід. Інформаційний бюлетень Міжнародного центру перспективних досліджень «Вісник центру». № 88. 4.12.2000 р. с. 8-9.
13. Grosse G.T. Grosse Polityka regionalna Unii Europejskiej. *Przykład Grecji, Włoch, Irlandii i Polski*. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, 2004. S. 221-236.
14. Марчук Д. Адмінреформа в Україні через призму досвіду Польщі. *Главком*. 2011. 24 січня.
15. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України 01.04.2014 № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p#Text>.
16. Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) №2598 від 13.12.2019. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67644

REFERENCES

1. Seryogina S.G. Municipal reforms as a factor in improving the functioning of the system of local self-government in Ukraine. State building and local government. 2013. Vyp. 26. P. 3–15. [in Ukrainian]
2. Shapovalova N., Presnyakov I. Administrative reform in Poland: directions for change and real results. "Dialogue". 15.06. 2005. [in Ukrainian]
3. Kaminski M. Experience of administrative reform in Poland and its possible application in Ukraine. Economic Journal. 2000. № 7-8. Pp. 17–18. [in Ukrainian]
4. Ustawazdnia 8 marca 1990 r. O samorządzie terytorialnym. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1990. № 16. Poz. 95.
5. European Charter of Local Self-Government of 15 October 1985. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>. [in Ukrainian]
6. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Art. 16, 146, 165. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1997. № 78. Poz. 483.
7. Ustawa o samorządzie powiatowym z dnia 05 czerwca 1998 r. URL : <http://isip.sejm.gov.pl>
8. Szczensny P. Poland's experience in administrative reform and regional policy. Ukraine on its way to the European Union. ed. Jan Hofmolk, Katarzyna Smyk, Agnieszka Ambrosiak, Alexander Markowicz. Warsaw: Office of the Committee for European Integration, 2006. [in Ukrainian]
9. Dolecki Z. Maty P. Gmina and the county in the system of local self-government in Poland. Bulletin of the Ukrainian Academy of Public Administration under the President of Ukraine. 2001. № 2. S. 62–64. [in Ukrainian]
10. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. O samorządzie województwa. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1998. № 91. Poz. 576-578.
11. Savka O.V. Regional policy of Poland – lessons for Ukraine. Bulletin of Mariupol State University. Series: History, Political Science. 2015. Issue 12. with. 279. [in Ukrainian]
12. Zozulya E. Administrative Reform: The Polish Experience. Bulletin of the International Center for Policy Studies International Bulletin. No. 88. December 4, 2000 p. 8-9. [in Ukrainian]
13. Grosse T. G. Polityka regionalna Unii Europejskiej. Przykład Grecji, Włoch, Irlandii Polski. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, 2004.
14. Marchuk D. Administrative reform in Ukraine through the lens of Polish experience. Glaucoma 24.01.2011. [in Ukrainian]
15. The concept of reforming the government's self-determination and territorial authority in Ukraine, was praised by the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 333-p.of04.01.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p#Text>.
16. Draft Law on Amendments to the Constitution of Ukraine (concerning decentralization of power) No. 2598 of 13.12.2019. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67644 (accessed 13.04.2020) [in Ukrainian]